DEÜİFD, XXVII/2008, ss. 57-69

JOSEPHUS'UN GÖZÜYLE İLK DÖNEM YAHUDİ FIRKALARI

Bekir Zakir ÇOBAN*

ÖZET

Josephus'un eserleri Miladî ilk yüzyıl ile ilgili klasik kaynaklardır. Onun, bir Yahudi din adamı, asker ve tarihçi olarak, yaşadığı dönemle ilgili söyledikleri ilk elden bilgiler konumundadır. Dolayısıyla onun kendi dönemindeki Yahudilik ile ilgili tasvirleri bizim için oldukça değerlidir. Josephus, zamanının üç Yahudi düşünce ekolü olarak Ferisiler, Esseniler ve Sadukileri saymakta; bunların inançları, uygulamaları, yaşam tarzları, diğer insanlarla ilişkileri ve siyasî tutumları hakkında bilgiler vermektedir. O ayrıca, dinî bir düşünce ekolü olarak görmemekle birlikte, siyasî bir grup olarak Zealotlardan da söz etmektedir. Bu makalede önce Josephus'un hayatı ve eserleri hakkında kısaca bilgi verilmekte, ardından Josephus'un bu fırkalarla ilgili gözlemleri ele alınmaktadır.

Anahtar Terimler: Josephus, İlk Dönem Yahudi Mezhepleri, Ferisiler, Esseniler, Sadukiler, Zealotlar.

Early Jewish Sects from the Eyes of Josephus

ABSTRACT

Works of Josephus are classical sources on the first century C.E. His writings, as a Jewish priest, a soldier and a historian, about his time, are the first-hand information. Hence his descriptions to this period's Judaism are precious for us in this respect. Josephus counts Pharisees, Essenes and Sadducees as Jewish schools of thought in his time, and gives information about their beliefs, practices, way of lives, their relations with other peoples and their political attitudes. Despite he doesn't see them as a religious school of thought, he also mentions Zealots as a political party. This article gives information about Josephus's life and works shortly, and then examines Josephus's observations about these sects.

Key Terms: Josephus, Early Jewish Sects, Pharisees, Essenes, Sadducees, Zealots.

1. Josephus ve Eserleri

Josephus Flavius ismi Latincedir. İbranicede Mattitiyahu ben Yasef Ha Kohen veya Yasef ben Mattias adıyla bilinmektedir. Sırayla din adamı, asker ve tarihçi kimlikleri öne çıkan Josephus, Kudüslü aristokrat bir ailenin çocuğu olarak M.S. 37 veya 38 yılında Kudüs'te doğmuş, M.S. 100 yılında Roma'da ölmüştür. Yahudilerin Roma'ya karşı ayaklandığı M.S. 66 ile 73 yılları arasındaki isyanda Galile bölgesinin komutanı olarak Roma ordusuna karşı savaşmış ve bu

* Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

esnada esir düşmüştür. İki yıl Roma ordugahında tutuklu kalan Josephus, Roma ordusunun komutanı Vespasian'a çok yakında imparator olacağını söylemiş ve kehanetinin gerçekleşmesi üzerine, yeni imparator tarafından serbest bırakılmıştır. Josephus bu tarihten sonra Roma hizmetine girmiş, Vespasian'ın soyadını (Flavius) almış, Vespasian'ın oğlu Titus komutasındaki Roma ordusunun Kudüs kuşatmasına katılmış, arabuluculuk denemeleri ise her iki taraf da kendisine tam anlamıyla güvenmediği için işe yaramamıştır. Savaşın sona ermesi, yani Yahudi isyanının bastırılmasının ardından Roma'ya yerleşen Josephus'a yüksek bir maaş, Roma vatandaşlığı ve vergi muafiyeti bahşedilmiştir. Bundan sonraki ömrünü ise eserlerini yazarak tamamlamıştır.[1]

Josephus'un günümüze ulaşan dört önemli eseri (İngilizce isimleriyle) şunlardır:[2]

i- The Jewish War: Kitabın aslının Aramca ve yedi cilt olduğu bilinmektedir. Fakat günümüze ulaşan özgün Aramca metni değil Yunanca çevirisidir. Eser, M.Ö. II. yüzyıldan başlayarak Yahudi tarihindeki önemli gelişmeleri ve özellikle de M.S. 66'da Yahudi isyanıyla patlak veren Roma-Yahudi savaşını ayrıntılı bir biçimde anlatır.[3]

ii- Jewish Antiquities: Josephus'un, Romalı yazar Bodrumlu Dionysius'un Romalıların tarihini anlattığı *Antiquitates Romanae*'den esinlenilerek kitabına bu ismi verdiği iddia edilir. Onun yirmi ciltlik en hacimli eseridir. Burada *Jewish War*'a göre daha uzun bir Yahudi tarihi anlatılmaktadır. Bu tarih, yaratılıştan başlar ve savaşa kadar devam eder. *Jewish War*'da Yahudilere karşı genelde olumsuz ifadeler kullanan Josephus'un, burada –belki de bir uzlaştırma gayreti ile- Helen dünyasına Yahudiliği hoş göstermeye çalıştığı gözlenir.[4]

iii- The Life: Eser, aslında *Antiquities*'in sonuna eklenmiş bir otobiyografidir. Ancak daha çok Josephus'un, Galile savunmasıyla ilgili kendisine yöneltilen eleştirilere verdiği cevapları içerir.[5]

---

1 Josephus'un hayatı ve eserleri hakkında daha geniş bilgi için bkz. Per Bilde, *Flavius Josephus Between Jarusalem and Rome: His Life, his Works and their Importance*, Great Britain, 1988; Menahem Schmelzer, "Josephus Flavius", *Encyclopedia Judaica*, Jarusalem, 1971, X, ss. 251–265.

2 Bu makalede Josephus'un eselerine yapılan atıflarda klasik eserlerle ilgili Batı'da yaygın olan olarak kullanılan atıf tarzına uyulmuştur. Roma rakamları kitap, diğerleri bap ve paragraf numaralarını göstermektedir.

3 Bkz. Josephus Flavius, *The Jewish War*, trans. by G.A. Williamson, Penguin Books, Great Britain, 1969. Josephus'un *Jewish War*'daki bakış açısı ile ilgili müstakil bir çalışma için bkz. Nicole Kelley, "The Cosmopolitan Expression of Josephus's Prophetic Perspective in the *Jewish War*", *Harvard Theological Review*, 97: 3 (2004), ss. 257–274.

4 Bkz. Josephus Flavius, *Jewish Antiquities*, trans. by H.J. Thackeray ve diğerleri, Loeb Classical Library, London 1966. *Antiquities* ile ilgili özel bir çalışma için bkz. Mark Roncace, "Josephus' (Real) Portraits of Deborah and Gideon: A Reading of *Antiquities* 5. 198–232", *Journal for the Study of Judaism*, 31, 3 (2000), ss. 247–274.

5 Bkz. Josephus Flavius, *The Life*, trans. by H.J. Thackeray, Loeb Classical Library, London, 1966.

iv– Against Apion: Josephus'un kendi hayatı hakkında ayrıntılı bilgiler verdiği bu eser iki ciltlir. İlk ciltte yazar, Helen yazarların Yahudilere yönelttikleri eleştirilere cevap verir. İkinci ciltte ise Yahudiliğin ahlakî açıdan Helenizmden üstünlüğünü savunur.[6]

Josephus'un kişiliği ve eserleri üzerinde çok çeşitli tartışmalar var olmakla birlikte onun gerek Roma İmparatorluğu gerekse Yahudilik ve Hıristiyanlık açısından çok değerli bir kaynak olduğu muhakkaktır.[7] O, bir takım kronoloji ve bilgi hatalarına düştüğü veya zaman zaman nesnellikten uzaklaştığı yönünde eleştirilere maruz kalmıştır. Fakat Josephus, Barrera'nın deyimiyle, "tarihten bahsetmek" ile "tarih yapmak" arasındaki ayrımda "tarih yapanlar" sınıfına dahil olmuş bir kişiliktir.[8]

Josephus'un eserlerini –en azından yazarının kim olduğunun bilinmesi açısından– İncillerden daha güvenilir bulanlar vardır.[9] Bununla birlikte, tam tersine o, Hıristiyan yazarlar için hayatî bir öneme sahiptir. Çünkü İnciller dışında o dönemde kaleme alınmış olan ve çok kısa da olsa İsa'dan bahseden yegane kaynak Josephus'un yazılarıdır.[10] Bu metinlerin günümüze Yahudiler değil, Hıristiyanlar tarafından taşınmış olması nedeniyle pek çok kişi İsa ile ilgili bu ifadelerin Hıristiyanlarca sonradan Josephus'un eserlerine ilave edilmiş olduğunu savunmaktadır. Fakat Hıristiyanlar ilk dönemlerden beri Josephus'un bu ifadelerini İsa'nın hakikati için önemli bir delil saymakta ve buna "*Testimonium Flavianum*" yani "Flavius'un Şahitliği" adını vermektedirler.[11]

---

6 Bkz. Josephus Flavius, *Against Apion*, trans. by H.J. Thackeray, Loeb Classical Library, London, 1966.

7 Bkz. Paul Spilsbury, "Flavius Josephus on the Rise and Fall of the Roman Empire", *Journal of Theological Studies*, 54, April 2003, ss. 1–24; L.H. Feldman and G. Hata (edts.), *Josephus, Judaism and Christianity*, Leiden, 1987.

8 J.C. Bermejo Barrera, "Making History, Talking About History", *History and Theory*, 40 (May 2001), s. 193.

9 Bkz. Marvin Harris*, İnekler, Domuzlar Savaşlar ve Cadılar*, çev. M. Fatih Gümüş, Ankara, 1995, s. 142. Hatta İncillerin yazılması tartışmalarında da Josephus'un verdiği bilgilerden hareket eden çıkarımlar yapılmaktadır. Josephus İncillerden bahsetmez. Fakat, Martin Hengel gibi bazı yazarlar Markos İncilinin 69 yılında Roma'da yazıldığı iddiasındadır ve bu görüşü destekleyenlerden bazıları da bu iddianın Josephus'un yazdıklarınca da desteklenebilir olduğu kanısındadır. Bkz. Ivan Head, "Mark as a Roman Document from the Year 69: Testing Martin Hengel's Thesis", *The Journal of Religious History*, 28, 3, October 2004, ss. 240–259.

10 *Antiquities*'te, İsa adında birinin Pilatus tarafından çarmıha gerildiği ve onun takipçilerine sonradan "Hıristiyanlar" dendiğini şeklinde bir ifade geçer. Bkz. *Antiquities*, i. 110–114. *Jewish War*'ın "Slav versiyonu"nda ise insan gibi görünen fakat insanüstü özelliklere sahip bir adamın ortaya çıktığı, bazılarının onun ölüleri dirilttiğine ve hastalıkları mucizevî bir şekilde iyileştirdiğine inandığı söylenmektedir. Bkz. Williamson'un, *Jewish War*'ın Slav Versiyonu'ndaki farklılıkları gösterir eki (*The Jewish War*, s. 398, 399).

11 "Testimonium Flavianum" ile ilgili ayrıntılı bir tartışma için bkz. Alice Ann Whealey, *Josephus on Jesus: Historical Criticism and the Testimonium Flavianum Controversy from Late Antiquity to Modern Times*, University of California, Berkeley, 1998. Ayrıca bkz. J. Carleton Paget, "Some Observations on Josephus and Christianity", *Journal of Theological Studies*, 52, 2 (Oct. 2001), ss. 439–624; K.A. Olson, "Eusebius and the Testimonium Flavianum", *The Catholic Biblical Quarterly*, 69, 1999, ss. 305–322; Zvi Baras, "The Testimonium Flavianum and the Matyrdom

2. Josephus ve Dönemin Yahudi Fırkaları

"İlk dönem Yahudi fırkaları" derken, genellikle "Hıristiyanlık öncesi Yahudi mezhepleri" olarak isimlendirilen Hasidiler, Ferisiler, Esseniler, Sadukiler ve Zelaotları kastediyoruz. Josephus Hasidilerden bir fırka olarak söz etmez. Kendi dönemindeki üç Yahudi düşünce ekolü olarak Ferisiler, Esseniler ve Sadukileri sayar.[12] Buna ilaveten, muhtemelen dinî olmaktan çok siyasî bir grup oldukları kanaatiyle, bunlar arasında saymadığı Zealotlardan da bahseder.

Salo Wittmayer Baron'un da belirttiği üzere, aslında bu gruplardan hiçbiri teknik anlamda "mezhep" değildir. Zira bunlar müstakil ve ayrıntılı bir kurum ve doktrin yapısına sahip olmayıp, sadece belli eğilimleri ifade etmektedirler.[13] Bu eğilimlerin kaynağı olarak çoğunlukla M.Ö. II. Yüzyıldaki Selevkus'lar dönemi –ki bunların Yahudileri Yunan ilahlarına tapmaya zorlamaları ünlü Makkabi Savaşlarını doğurmuştur- ve Hasidiler gösterilmektedir.[14] Bu dönem, Helenizm ile Yahudilik arasında ciddi bir mücadelenin yaşandığı bir devredir ve anlaşılan Hasidiler, dindar ve muhafazakar tutumları ile bir çekirdek oluşturmuşlar ve bu çekirdekten sonraki Yahudi fırkaları doğmuştur.[15]

Josephus'un bu fırkalarla ilgili düşüncelerine geçmeden önce belirtmek gerekir ki o, eserlerinin hiçbirinde doğrudan bu Yahudi akımlarını konu edinmemiştir ve bunların hiçbirinden de uzun uzadıya söz etmez. Bunlarla ilgili ifadeler çoğunlukla başka konular anlatılırken geçmektedir. Burada usul olarak, her bir fırka hakkında önce kısaca genel bir malumat verilecek, akabinde Josephus'un bu grupla ilgili gözlem ve düşüncelerine geçilecektir. Ferisiler ve Essenilerle ilgili açıklamalar nisbeten biraz daha fazla olacaktır. Zira, Ferisiler o dönemdeki Ortodoks Yahudiliği temsil etmeleri, Esseniler ise –özellikle Ölü Deniz Yazmalarının bulunmasından sonra- farklı yaşantıları ve haklarında yapılan çeşitli spekülasyonlardan dolayı, tarihî açıdan bizim için daha önemli bir konumdadırlar.

2.1. Ferisiler

Bugün sıradan bir İngilizce sözlüğe bakıldığında "Ferisi" ("Pharisee") kelimesinin karşısında "ikiyüzlü", "sahte sofu", "müraî" gibi anlamlar görülür. Bu, kaynağını İncillerden alan bir Hıristiyan etkinin ürünüdür. Zira İncillerde İsa Ferisilerden sürekli "ikiyüzlüler" diye söz etmektedir. Fakat aslında Ferisiler o

---

of James", *Josephus, Judaism and Christianity,* ss. 338–348.

12 *Antiquities,* xiii. 7. 11.

13 Salo Wittmayer Baron, *A Social and Religious History of the Jews,* New York, 1958, II, s. 35.

14 Burada bahsettiğimiz "Hasidiler"in 12. ve 18. yüzyıllarda Almanya ve Polonya'da ortaya çıkan mistik ve kabbalacı bir akım olan *Hasidizm* ile sadece bir isim benzerliği söz konusudur.

15 Bkz. S. W. Baron, *a.g.e.*, vol. II, s. 35. Hasidilerle ilgili daha ayrıntılı bilgi için bkz. A.R.C. Leaney, *The Jewish and Christian World 200 BC to AD 200,* Cambridge, 1989, s. 172; Yaşar Kutluay, *İslam ve Yahudi Mezhepleri*, Ankara, 1965, s. 134; "Hasidim", *Encyclopedia Judaica*, VII, ss. 1383–1388 (*Encyclopedia Hibrica*'dan alınma); Geza Vermes, *The Dead Sea Scrolss in English,* Penguin Books, Great Britain, 1977, s. 62, 122.

dönemde ve sonrasında da Ortodoks Yahudiliğin temsilcileridir ve Ferisi çizgisi günümüze kadar varlığını sürdürmüştür.

"Ferisi" ismi Yunancadır. İbranicedeki karşılığı *Peruşim* olan ve "ayrılanlar", "ayrılar", "sapkınlar" gibi anlamlara gelen kelimenin bir de –pek fazla tutulmayan– "açıklayanlar/tefsir edenler" şeklinde bir anlamı olduğu söylenmektedir.[16] Genelde olumsuz bir çağrışım yapan bu isim, büyük ihtimalle rakipleri Sadukilerin onlara taktığı bir lakaptır. Öte yandan, kelimenin aslında bir "ayrılma" anlamı olduğu gerçektir, ancak bu ayrılmanın ne şekilde olduğu, daha doğrusu onların kimden ayrıldığı konusunda iki temel görüş vardır: Birincisine göre *Peruşim* ifadesi, onları Sadukilerden ayırmak için kullanılmıştır. Diğerine göre ise *Peruşim*, Ferisilerin, kendilerini temizlik konusunda onlar kadar hassas olmayanlardan (*am ha aretz*) ayırmalarını yansıtan bir addır.[17] Fakat sonuçta Ferisilerin kendileri için bu ismi kullanmadıkları bilinmektedir. Çünkü onlar kendilerine *Haverim* (Kardeşler) demekte ve Rabbinik literatürde de bu isimle anılmaktadırlar.[18]

Ferisilerin kökeninin Hasmoniler dönemine (M.Ö. 140–37) dayandığı konusunda araştırmacılar hemfikirdir.[19] Onların diğer Yahudilerden ayrışmasını dinî veya siyasî nedenlere bağlayanlar vardır. Bazılarına göre onları oluşturan, Sürgün sonrasında ortaya çıkmış olan "İsrail cemaati" ve "bölge sakinleri" arasındaki farklılıktır.[20] Bazılarına göre ise Ferisilerin müstakil bir cemaat haline gelişi, özellikle Makkabiler dönemindeki mücadelenin dinî tarafı, yani ölümden sonraki hayata inanma ile ilgilidir. Buna göre savaş döneminde Yahudiler şöyle bir sorunla karşılaştılar: Antiokhos'un baskı ve şiddetine karşı savaşmak gerekiyordu. Fakat, eğer Yüksek Rahipler'in dediği gibi "öbür dünya" diye bir şey yoksa, Kanun için ölmenin ne anlamı vardı? Yazıcılar bu soruya "Tanrı sadece Beş Kitap'ı değil aynı zamanda Sözlü Kanun'u da göndermiştir ve buna göre, bu uğurda ölenleri ebedî hayatla ödüllendirecektir" şeklinde cevap verdiler. Yani "şehitlik" kavramına vurgu yaptılar ve halkın desteğiyle Yüksek Rahiplere galip geldiler. İşte Ferisiler bu ortamda, bu görüş etrafında birleşti ve gelişmeye başladı.[21]

Ferisilerin ezelî rakipleri, Mabed'i üs edinmiş olan aristokrat Sadukilerdir. Onlar Sadukilerin bu Mabed merkeziyetçiliği ile iki şekilde mücadele etmişlerdir. Birincisi, Josephus'un da kendi döneminde Filistin'de yaygın bir kurum olduğunu söylediği[22] ve Ferisilerin adeta alternatif Mabedler olarak gördüğü *Sinagog*'lardır. Ferisiler, Tanrı'nın her yerde hazır ve nazır olduğunu, dolayısıyla

---

16 Y. Kutluay, *a.g.e.,* s. 156.

17 E. Rivkin, "Pharisees", *Encyclopedia of Religion*, ed.Mircea Eliade, New York, 1987, XI, s. 269.

18 E. Schürer, *A History of the Jewish People in the Time of Jesus Christ,* trans. by S. Taylor and P. Christie, New York, 1901, II, s. 21, 22.

19 Bkz. G. H. Box, "Pharisees", *Encyclopedia of Religion and Ethics*, ed. James Hastings, Edinburg, 1994, IX, s. 831.

20 Schürer, *History,* II, s. 24, 26.

21 Rivkin, *a.g.m.*, s. 269, 270.

22 Bkz. *Jewish War*, vii. 3. 3.

O'na Mabed dışında da ibadet edilebileceğini, ayrıca Tanrı'ya karşı ta'zimin tek yolunun kurban sunma olmadığını savunmuşlar ve sinagogu ibadet, çalışma ve dua yeri olarak toplum hayatında önemli işleve sahip bir kurum haline getirmişlerdir.[23] Öte yandan Mabed Ferisiler için de önemli bir mekandır. Fakat onun fonksiyonu konusunda Sadukilerden farklı düşünmektedirler. Sadukiler Mabed'i kendi malları saymakta ve günlük takdimelerin parasının da kendi hazinelerine ödendiğini iddia etmektedirler. Ferisiler ise, bu hazineye halk iştirak ettiğine göre, hazinenin kimsenin malı olamayacağını savunmuşlar, hatta mezbahta kesilen takdimelerin dahi karınlarını doyurmaları için fakir halka verilmesini istemişlerdir.[24] Yani Mabed'den geçinen aristokrat bir rahip sınıfı olan Sadukilerin aksine Ferisiler daha sivil ve halka dayanan bir harekettir.[25] Bu yüzden de, her ne kadar *Sanhedrin*'i ellerinde bulunduruyorlarsa da, Yahudiler üzerindeki hakimiyet Sadukilerin değil Ferisilerin elindedir.[26]

Siyasî açıdan ise Ferisiler, Zealotların aksine, yabancı egemenliğini kabullenmişlerdir.[27] Kanun'un uygulanması engellenmediği sürece siyasî karışıklığa yol açmamışlardır. Aslında onların politik alandaki tutumları da dinî kökenlidir diye düşünenler, yani bu tutumlarında kader anlayışlarının etkili olduğunu savunanlar vardır.[28]

Peki, Josephus Ferisileri bize nasıl tasvir etmektedir? Öncelikle belirtmek gerekir ki Josephus'un Ferisilerle ilgili ifadeleri ayrı bir anlam taşımaktadır. Zira Josephus, kendisinin de bir Ferisi olduğunu söylemektedir.[29] O, bu fırkanın inanç ve uygulamaları yanında diğer insanlarla ilişkileri ve siyasî tavırları hakkında da bilgi vermektedir.

Kaderi ve ölüm sonrası hayatı inkar eden Sadukiler ve tamamen kaderci bir özellik gösteren Essenilerle karşılaştırıldığında, Josephus'un söylediklerine göre Ferisiler bu konuda orta bir yol izlemişlerdir. Onlara göre her şey kader ve Tanrı ile bağlantılıdır, fakat insan aynı zamanda özgür bir iradeye sahiptir ve bu yüzden insanlar bu dünyada iradî olarak yapıp ettikleri her şeyden sorumludurlar.[30] Dolayısıyla Ferisiler kader inancına sahip olmakla birlikte, insanın irade ile donatılmış olduğuna, insan ruhunun ölümsüzlüğüne ve bu dünyada yapılan iyilik ve kötülüklere göre diğer dünyada mükafat veya ceza görüleceğine inanmaktadırlar.[31] Ölümden sonraki hayat herkes için geçerlidir. Yani tüm ruhlar ölümsüzdür, fakat öldükten sonra öte dünyada tekrar dirilme sadece iyi insanların ruhlarının elde edebileceği bir mükafattır. Kötü insanların

---

[23] M. Mansoor, "Pharisees", *Encyclopedia Judaica*, XIII, s. 364.
[24] Y. Kutluay, *a.g.e.*, s. 160.
[25] Bkz. G.H. Box, *a.g.m.*, ss. 833.
[26] Bkz. Schürer, *History*, II, 26.
[27] M. Mansoor, *a.g.m.*, s. 363.
[28] Bkz. Schürer, *History*, II, 17,18.
[29] *Against Apion,* ii. 215. 220.
[30] Bkz. *Antiquities*, xiii. 166–172.
[31] *Antiquities,* xviii. 12. 17; xiii. 171.

ruhları ise ebedî cezaya maruz kalacaktır.[32]

Josephus onların bir diğer özelliklerini Yahudi Kanun'una bağlılık olarak tasvir eder. Ona göre Ferisiler Kanun'un yılmaz savunucularıdır.[33] Fakat onların benimsediği kör bir kuralcılık değildir. Birçok yazar Ferisilerin Tevrat hükümlerini günlük hayata uyarladıklarını, Kanun'u yeni durumlara adapte etmeye çalıştıklarını ifade etmektedir.[34] Buna göre Ferisiler, Tanrı'nın Musa'ya yazılı ve sözlü kısımları içeren bir Kanun verdiğine ve ehliyetli kimselerin şartlara göre kurallarda değişiklik yapabileceğine inanmaktadırlar. Bilginler bunu, Tanrı vergisi bir yetenekle yaparlar. Meselâ, hükmün zahiri uygulamaya elverişli değilse, ruhuna uygun olarak başka bir şekilde yerine getirilebilir.[35] İşte Josephus'un söylediklerinde de bunu teyid edecek ifadeler vardır. Mesela o, Ferisiler için "insanlara Musa'nın Kanunu'nda olmayan kuralları empoze etmektedirler" der.[36]

Josephus kendi zamanındaki Ferisilerin sayısının 6.000 civarında olduğunu söyler.[37] Yine onun anlatımına göre, zamanın Yahudilerinin dinî hayatı üzerinde Ferisilerin büyük bir etkisi vardır. Özellikle kadınlar onların elindedir.[38] İbadet, dua ve kurban gibi faaliyetlerin hepsi onların yönlendirmelerine göre yapılmaktadır.[39] Muhtemelen halk üzerindeki etkileri nedeniyle, Josephus genel anlamda Ferisilerin siyasî bakımdan da güçlü olduklarını belirtir.[40] Ona göre Hasmoniler döneminden itibaren siyasî otorite üzerinde her zaman belli bir ağırlıkları olmuştur.[41] Bununla birlikte, dinî alanda olduğu gibi, siyasî alanda da en büyük rakipleri Sadukilerdir. Josephus, onların Sadukilerle çatışmasının ilk kez Hirkanos'tan Yüksek Rahipliğin kendilerine verilmesini istemeleriyle başladığını ve bundan sonra idareye yakın olanın diğerini sindirmeye çalıştığını anlatır.[42] Fakat Josephus'un ifadelerinden Ferisilerin hakim güçlerle uyumlu bir siyaset gütmeye çalıştıkları çıkarılabilir. Zira o, onların savaşı önleme çabalarından saygıyla söz etmektedir.[43] Bunun yanında o, Sadukilerin aksine, Ferisilerin kendilerinden olmayanlara dahi dostça davrandıklarını belirtir.[44]

---

32 *Jewish War*, ii. 163.
33 *Jewish War*, ii. 163.
34 G.H. Box, *a.g.m.*, s. 836; M. Mansoor, "Pharisees", s. 365; Y. Kutluay, *a.g.e.* s. 161. Ayrıca Rabbilerin içtihatları konusunda bkz. B. Adam, *Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat*, Ankara, 1997, ss. 127–129.
35 Örnek olarak Ferisilerin kısas yerine maddi tazminatın uygulanabileceğini kabul etmeleri gösterilebilir. Bkz. M. Mansoor, *a.g.m.*, s. 365; Y. Kutluay, *a.g.e.*, s. 161.
36 *Antiquities,* xii. 10. 6.
37 *Antiquities,* xvii. 2. 4.
38 *Antiquities,* xvii. 2. 4.
39 *Antiquities,* xiii. 1. 3.
40 *Antiquities,* i. 110. 114.
41 *Jewish War,* i. 103. 123; i. 565.
42 *Antiquities,* xiii. 288, 292.
43 *Jewish War,* ii. 416.
44 *Jewish War*, ii. 163.

2.2. Esseniler

Esseni isminin kökeni ve anlamı konusunda bir fikir birliği yoktur. Fakat çoğunlukla bu isim, Essenilerin farklı yaşam tarzı ile bağlantılı "sessiz", "sakin", "dindar", "şifacı" anlamlarına gelen bir takım kavramlarla ilişkilendirilmeye çalışılır.[45]

20. yüzyıla kadar Esseniler sadece Yunanca kaynaklardan bilinmekteydi. Fakat 1947'de Ölü Deniz (Lut Gölü) kıyısındaki Kumran Vadisi'nde bulunan yazmalar -onlara aidiyeti tartışmalı olsa da- birçok yazar tarafından Essenilerle ilgili en önemli kaynak kabul edilmiştir. *Kumran Yazmaları*'nda "Esseni" tabiri geçmemektedir. Bununla birlikte birçok araştırmacı, yazmalarda sözü geçen topluluğun, Josephus ve Philo'nun bahsettiği Esseniler olduğu kanaatindedir. Vaftiz, şifacılık ve toplu yemek gibi bazı uygulamalar ve cemaatin idare tarzı açısından Essenilerle ilk Hıristiyanlar arasında benzerlikler görenler olmuştur.[46]

Esseniler, M.Ö. II. yüzyıl ile Miladi ilk yüzyıl arasında varlık göstermiş komünal karakterli bir Yahudi tarikatı veya kardeşlik grubu olarak tanımlanır. İlk ortaya çıkışları genel olarak Hasmoniler dönemine bağlanır. Bir görüşe göre M.Ö. ilk yüzyılın sonunda Essenilerin ana grubu Lut Gölü'nün kuzey-batısına yerleşmiş ve manastır tarzı bir düzen halinde organize olmuşlardır. Tarikatın diğer bir kısım üyeleri ise kümeler halinde bölgeye yayılmıştır.[47] İhtiraslardan uzak mütevazi bir hayat sürdükleri, aralarında köle bulunmadığı, her yemekten önce ritüel bir banyo yaptıkları, beyaz elbise giydikleri, yemeklerini ayinsel bir ortamda toplu olarak yedikleri ve (tartışmalı olsa da) evlenmedikleri, Essenilerle ilgili dile getirilen hususlardır.[48]

Josephus, Essenilerin kökeni konusunda bilgi vermez. Ancak onlardan ilk defa Hasmoni hükümdarlarından olan Jonathan (M.Ö.143/142)'dan bahsederken söz eder.[49] Josephus'un eserlerindeki ilk Esseni ile ise Aristobulus zamanında (M.Ö. 105–104) karşılaşırız.[50]

Josephus, kendi döneminde Essenilerin sayısının 4.000. civarında olduğunu söyler.[51] Onun anlatımına göre topluluk yetişkin üyelerden oluşmaktadır, fakat evlat edinme yoluyla çocukları da gruba almaktadırlar ve

---

45 Esseni isminin kökeni ile ilgili tartışmalar için bkz. Y. Kutluay, *a.g.e.* s. 172; M. Mansoor, "Essenes", *Encyclopedia Judaica*, VI, ss. 899–902; Schürer, *History*, II, 191; L.H. Schiffman, "Essenes", *Encyclopedia of Religion*, V, ss. 163–166.

46 Geza Vermes, *a.g.e.*, s. 45, 71; Y. Kutluay, *a.g.e.*, s. 181; R. Chaney, *Esseniler ve Sırları*, çev. D. Aras, İstanbul, 1996, s. 73; H. Örs, *Musa ve Yahudilik*, İstanbul, 1966, s. 5; İsmail Kazez, *Esseniler ve Ölü Deniz Yazmaları*, basılmamış yüksek lisans tezi, O.M.Ü. Sosyal Bilimler Enst., Samsun, 2001, s. 216 vd.

47 M. Mansoor, "Essenes", s. 890. Bousset gibi bazı yazarlar Essenileri tarihteki ilk organize monastik topluluk olarak tanımlamaktadırlar, bkz. S.W. Baron, *a.g.e.*, II, 50.

48 Schürer, *History*, II, ss. 198–201.

49 *Antiquities*, xiii. 171–173.

50 *Jewish War*, i. 3. 5.

51 *Antiquities,* xviii, 5.

belli bir çömezlik devresinin sonunda bu çocuklar gruba üye olmaktadır.[52] Esseni topluluğuna üye olmak, belli bir prosedürü gerektirmektedir. Cemaate tam üye olabilmek için bir aday en az üç yıllık bir süreçten geçmelidir. Aday bir yıl süreyle denenir. Ardından ona bir el baltası, bir kuşak ve beyaz bir elbise verilir. Buna ek olarak iki yıllık ikinci bir çömezlik devresinden sonra aday cemaate tam üye olur. Aslında yemin etmeye karşı olmalarına rağmen, Esseni topluluğuna üyelik fiilî olarak ancak ayrıntılı bir yemin ile başlamaktadır. Bu yemin şu unsurları içerir: a) *Tanrı'ya saygı göstermek* b) *insanlara karşı adaletli davranmak* c) *isteyerek veya istemeyerek hiç kimseyi incitmemek* d) *her zaman için kötülükten nefret etmek ve adaleti desteklemek* e) *inancı muhafaza etmek ve otoriteye saygılı olmak* f) *tüm gücün Tanrı'ya ait olduğuna inanmak* g) *lüksten, özel kıyafetlerden ve şahsi isteklerde ısrardan vazgeçmek* h) *iyiliği sevmek ve kötülükten nefret etmek* i) *eli hırsızlıktan ve ruhu haksız kazançtan uzak tutmak* j) *topluluğun sırlarını ifşa etmemek* k) *kabul edenlere topluluğun geleneklerini anlatmak* l) *eşkıya olmamak* m) *kutsal kitapları korumak*.[53]

Josephus'a göre Esseniler katı bir kader anlayışına sahiptirler ve her şeyin Tanrı'nın elinde olduğuna inanırlar.[54] Ayrıca, insan ruhunun ölümsüzlüğünü ve bedenin ruhun hapishanesi olduğunu kabul etmektedirler ki, Josephus onların bu düşüncesinin Yunanlılarla benzerliğine dikkat çeker.[55] Fakat anlaşılan Esseniler ruhun ölümsüzlüğüne inanmakta, ancak bedenen tekrar dirilmeyi kabul etmemektedirler. Çünkü Josephus onların, ölümden sonra iyilerin ruhlarının esenlik içinde olacağına, kötülerinkilerin ise soğuk bir karanlıkta acı çekeceğine inandıklarını söyler.[56] Josephus'un dikkat çektiği bir başka nokta da Essenilerin melek ve kehanet inançlarıdır. Onlar, meleklerle son derece ilgilenmişler ve onlara çeşitli isimler vermişlerdir. Gelecekten haber vermede de oldukça ustadırlar ve kehanetlerinde nadiren yanılırlar.[57]

Josephus, Essenilerin temizliğe büyük önem verdiklerini söyler.[58] Onun ifadelerine göre, yağı kirli kabul ettikleri için yağ sürünmemekte ve beyaz elbiseler giymektedirler. Evleri herkese açık olup, misafirperver insanlardır. Seyahatlerinde –haydutlardan korunmak için taşıdıkları silah dışında- yanlarına hiç bir eşya almazlar.[59] Ticaretle uğraşmazlar ve kendi aralarında ortak mülkiyet uygularlar.[60] Josephus ayrıca Esseniler içerisinde bir yönetici grubun olduğunu ve bu grubun bir meclis gibi çalışıp, çoğunluğun isteği doğrultusunda karar aldığını ifade eder. Onun belirttiğine göre bu mecliste "on kişiden dokuzu ne derse o olmaktadır"; üyeler birbirlerine ve başkanlarına son derece bağlıdırlar,

---

[52] *Jewish War*, ii. 8. 9.
[53] *Jewish War*, ii. 144–162.
[54] *Antiquities*, xviii. 7.11.
[55] *Jewish War*, ii. 163.
[56] *Jewish War*, ii. 8. 11.
[57] *Jewish War*, ii. 8. 12.
[58] *The Life*, ii. 202, 205.
[59] *Jewish War*, ii. 124–143.
[60] *Jewish War*, ii. 8. 4; 8. 3.

öyle ki başkanları söylemeden hiçbir şey yapmazlar.[61]

Josephus'a göre Essenilerin bir günü ise şöyle geçmektedir: "Güneşin doğuşuna kadar hiçbir dünyevî kelam etmeyip, sadece dua ederler."[62] Öğle vaktine kadar çalışırlar ve soğuk suyla banyo yapıp yemek için toplanırlar. Yemekte mabeddeymiş gibi sessizce dururlar, rahip önderliğindeki duanın ardından hep birlikte yemek yerler. Bir süre ibadetten sonra tekrar çalışmaya dönerler. Akşam ise aynı şekilde banyo ve yemekle günleri sona erer.[63] Esseniler ayrıca, Cumartesi yasağına diğer Yahudilerden daha fazla dikkat etmektedirler. Yabancılarla temasta bulunurlarsa yıkanmaları gerektiğine inanırlar. Yüz yıl gibi uzun müddet yaşarlar ve kutsal kitap çalışmaları onlar için oldukça önemlidir.[64] Bunun yanında "şifacılık" özellikleri vardır. Josephus onların tıpla ilgilendiklerini ve bu amaçla kitapları ve bazı doğal maddeleri incelediklerini söyler.[65]

Esseniler evlilik konusunda da, diğer Yahudilerden farklı olarak olumsuz bir tavır içerisindedirler. Bekarlığa önem verirler ve "kadınların kendilerine sadık kalamayacaklarını (kelime olarak tam karşılığı 'fahişelik edeceklerini') ve imanlarını bozacaklarını düşündükleri için evlenmezler."[66]

Bazıları Essenileri askerî bir Mesih bekleyen militan bir topluluk olarak tasvir eder.[67] Bazıları ise mezhep ve tarikatların ortaya çıkışındaki etkenlerden biri olan "dünyaya küsmek" konusunda tipik bir örnek olarak Essenileri gösterir.[68] Ancak, Josephus'un ifadelerine bakılırsa, Esseniler içinde her iki tarzın örneklerinin de var olduğu sonucuna ulaşılabilir. Essenilerden çölde yaşayanların daha mistik bir hayat sürdükleri söylenebilir. Fakat bu "mütevazı" insanların tümünün bütünüyle ruhanî bir hayat yaşadığı ve dünya ile hiç alakadar olmadıklarını iddia etmek güçtür. Zira Josephus'un anlatımına göre Menahem adında bir Esseni, Kral Herod'la iyi ilişkiler kurmuştur.[69] Esseni John, Roma'ya

---

61 *Jewish War*, ii. 144. 162.

62 Essenilerin, ilahî bir nur olarak gördükleri güneşe karşı dua etmeleri bazen güneşe taptıkları şeklinde yanlış bir yoruma yol açmıştır. Bkz. Schürer, *History*, II, 203.

63 *Jewish War*, ii. 124–143.

64 *Jewish War*, ii. 162–163. Schürer onların kutsal metinlere daha ziyade mecazî anlamlar verdiklerini söyler. Bkz. Schürer, *History*, II, 203.

65 *Jewish War*, ii. 144.

66 *Jewish War*, ii. 140–143. Pliny de Essenilerin evlilikten ve cinsel hayattan uzak durduklarını ifade etmektedir (bkz. Leaney, *a.g.e.*, s. 173). Fakat onların kadınlara ve evliliğe yaklaşımları hususunda net bir yargıya varmak güçtür. Çünkü klasik yazarlar bu konuda açık ve hemfikir değildir; modern yazarların yorumları da birbirinden farklıdır. Bazen, Essenilerin kendilerini tamamen kadınlardan soyutladıkları, bazen onlardan bir kısmının bekarlığı tercih edip bir kısmının evlendiği, bazen ise onlardan bazısının evlendiği ancak evlenilen kadının üyelik statüsünü kazanmadığı, sadece üyelerin eşleri ve kızları olarak kaldıkları ifade edilmektedir. Bkz. M. Mansoor, "Essenes", VI, s. 891.

67 Bkz. M. Harris, *İnekler Domuzlar Savaşlar ve Cadılar*, ss. 156–167.

68 Aimé Michel, "Mezheplerin Psiko-Sosyal Yapısı", *Din Fenomeni*, der. ve çev. Mehmet Aydın, Konya, 1995, s. 66.

69 *Antiquities*, xv. 371–378.

karşı savaşan bir generaldir.[70] Dahası, Josephus Essenilerin Romalılara karşı nefret dolu olduklarını söyler.[71] Josephus ayrıca onların savaşta Romalıların hücumuna uğradıklarını da belirtmektedir[72] ki, bu onların isyana katıldıklarının, en azından tamamen savaştan uzak kalmadıklarının delili sayılabilir.

2. 3. Sadukiler

"Saduki" isminin anlamı ve kökeni üzerinde bir fikir birliği yoktur. Bazı araştırmacılar bu ismin Süleyman zamanındaki Rahip Sadok'tan veya yine aynı ismi taşıyan, M.Ö. III. yüzyıldaki bir başka rahipten geldiğini söylerler. Bazılarına göre ise bu isim onlara –ahireti inkar etmelerinden dolayı– karşıtlarınca verilmiştir.[73]

Sadukilerin en ayırt edici özelliği, çağdaşlarının aksine sözlü geleneği ve ölümden sonraki hayatı reddetmeleridir. Onlar sadece Musa'nın Beş Kitab'ını kabul etmekte, bununla birlikte, bu Beş Kitap'ın dahi mutlak mukaddesliğine inanmamakta, meleklerin ve ruhların varlığını da inkar etmektedirler.[74] Renan onları "Mabed'den geçinen fakat Mabed'i anlamsız gören, maddiyatçı ve Epiküren bir aristokrat sınıf" olarak tasvir eder.[75] Bazı yazarlar ise Sadukileri aklî özgürlük taraftarları ve zamanın en ortodoks ve en gelenekçi mezhebi olarak nitelendirir.[76] Hatta Campbell'e göre "Sadukiler, tüm Helenleştirilmişliklerine rağmen, eski Şeriatı kuramsal olarak sürdürenlerdir. Muhalifleri tarafından Perslerden alınan tüm popüler gelenekleri reddetmişlerdir."[77]

Daha önce de belirttiğimiz gibi, Sadukilerin siyasî ve dinî alandaki en büyük rakipleri Ferisilerdir. Siyasî alandaki rekabetin zamanla itikadî farklılaşmaya yol açmış olabileceğini düşünenler olduğu gibi,[78] tam tersini, yani teolojik anlaşmazlıkların siyasî ayrılığa yol açtığını iddia edenler de mevcuttur.[79] Sadukiler Romalılarla da iyi geçinmişlerdir. Hatta bazılarına göre onlar "ne Tanrıdan ne de insandan bir şey bekliyorlar ve kendileri için en iyi yolun Romalılarla iyi geçinmek olduğunu düşünüyorlardı."[80]

Fakat Romalılarla iyi geçinmelerine rağmen, Sadukilerin ortadan

---

70 *Antiquities*, ii. 567.
71 Bkz. *Antiquities*, xviii. 146.
72 *Jewish War*, ii. 144–163.
73 Ahmet Çelebi, *Mukarenetü'l-Edyan, el- Yahudiyye,* Kahire, 1992, s. 230. Sadukilerin ismi konusunda atıfta bulunulan Sadok (Tsadok) Süleyman'ın kahinidir. Bkz. *I. Tarihler,* 29: 22. Sadukiler konusunda ayrıntı için bkz. M. Mansoor, "Sadducees", *Encyclopedia Judaica*, XIV, ss. 620–622.
74 A. Çelebi, *a.g.e.,* s. 230.
75 Ernest Renan, *İsa'nın Hayatı*, çev. Ziya İhsan, Ankara, 1964, s. 165.
76 H. E. Fosdick, *A Guide to Understanding the Bible,* New York, 1956, s. 271; A. Edersheim, *The Life and Times of Jesus the Messiah,* Virginia, tarihsiz, s. 314.
77 J. Campbell, *Tanrının Maskeleri – Batı Mitolojisi*, çev. K. Emiroğlu, Ankara, 1995, s. 232.
78 Y. Kutluay, *a.g.e.*, s. 169.
79 M. Mansoor, "Pharisees", s. 364.
80 Ronald H. Bainton, *Early Christianity,* Florida, 1984, s. 14.

kaldırılışları da yine Romalılar eliyle olmuştur. Yahudi isyanı sonucu çıkan savaşın akabinde Sadukiler tarih sahnesinden silinmişlerdir. Bununla birlikte, Ortaçağ (veya İslam sonrası) Yahudi mezheplerinden olan *Karailik*'in bir Saduki yansıması olduğunun zaman zaman dile getirilmesi[81] Saduki zihniyetinin tamamen tarihe karışmadığının bir işareti olarak görülebilir.

Ferisiler ve Esseniler hakkında söyledikleri ile karşılaştırıldığında, Josephus Sadukilerden çok daha az bahseder. Onun ifadelerine göre Sadukiler; ne kaderin ne Tanrı'nın insanlara bir müdahalede bulunamayacağına, insanın iyiyi ve kötüyü seçmede tamamen özgür olduğuna ve her bireyin kendi geleceğini belirlemek zorunda olduğuna inanmaktadırlar. Ruhun ölümsüzlüğünü inkar etmekte ve gündelik hayatta da kendilerinden olmayan insanlara dostça yaklaşmamaktadırlar.[82]

2. 4. Zealotlar

Zealot, "gayretli" anlamına gelen bir isimdir. Diğer fırkalara göre daha sonra ortaya çıktığını gördüğümüz bu grup, şiddet yanlısı olmaları ve aşırı milliyetçilikleri ile bilinirler. Zealotların kurucusunun Galileli Yahuda olduğu ve Zelaot isminin de *Sayılar* 25: 6'da geçen "Tanrı için gayretli" ifadesinden geldiği söylenmektedir. Zealotların en yoğun faaliyet gösterdikleri yer Masada'dır. Burada Zealotlar ve Romalılar arasında şiddetli çarpışmalar olmuştur.[83] Onların, inanç ve ibadet anlamında herhangi farklı bir özelliklerinden bahsedilmez. Miladi ilk yüzyılda, isyan da dahil, bölgede önemli bir etkileri olduğuna şüphe yoktur. Halk tarafından desteklenmiş olmaları da kuvvetle muhtemeldir. Çünkü onlar, Makkabiler gibi, girişecekleri isyanla Tanrı'nın kendilerine zafer bahşedeceğine ve İsrail'i esaretten kurtaracağına inanmaktaydılar.[84]

Josephus'un, Zelaotları zamanının "düşünce ekolleri" arasında saymadığını belirtmiştik. Gerçekten de Zealotlar aslında dinî değil, tamamıyla siyasî bir gruptur. Bununla birlikte genellikle Hıristiyanlık öncesi Yahudi mezhepleri arasında onların da adı geçmektedir. Josephus Zealotlardan tamamen olumsuz bir biçimde bahseder. Ona göre Zealotlar çılgın insanlardır.[85] "Zealot" adı onların kendilerine verdikleri bir isimdir.[86] Josephus, onları "terörist" diye nitelendirir ve Roma ile savaşın sorumluluğunu neredeyse tamamen onlara yükler.[87] İsimlerine atfen de "hiç de gayretli işler yapmadılar"

---

[81] Bkz. F. E. Peters, *Children of Abraham,* New Jersey, 1984, s. 13; F. Kaufmann – J. Eisenberg, "Yahudi Kaynaklarına Göre Yahudilik"*, Din Fenomeni,* s. 101.

[82] *Jewish War*, ii. 163; *Antiquities*, xiii. 173.

[83] Leaney, *a.g.e.,* s. 115.

[84] R. Bainton, *a.g.e.,* s. 14. Zealotlarla ilgili daha ayrıntılı bilgi için bkz. Gershon Bacon, "Zealotes", *Encyclopedia Judaica*, XVI, ss. 947–950.

[85] *Jewish War,* ii. 654.

[86] *Jewish War*, iv. 160.

[87] *Jewish War*, iv. 183; iv. 208; iv. 229.

der.[88] Zealotların aşırı bir grubundan ise *sicarii* ("katil" anlamındaki, Latince *scarius*'dan gelme) şeklinde bahsetmektedir. Onun ifadelerine göre bu insanlar, savaşta büyük pay sahibidirler ve Romalılara karşı öyle bir öfkeleri vardır ki, Romalılara yakınlık gösteren Yahudileri bile öldürmüşlerdir.[89]

Görüldüğü üzere, Josephus kendi dönemindeki Yahudi fırkaları ile ilgili ayrıntılı olmasa da önemli bilgiler vermektedir. Onun, bu fırkalar karşısındaki tutumu olumlu, olumsuz ve nötr olarak sınıflandırılabilir. O, Ferisilerden olumlu, Sadukiler ve Zealotlardan olumsuz, Essenilerden ise nötr bir şekilde söz etmektedir. Tüm bunlarla birlikte, Josephus'un genelde tüm eserlerinin, özelde ise bu Yahudi grupları ile ilgili söylediklerinin, onun kişisel tecrübeleri ve tercihleri ışığında değerlendirilmesi gerektiği bir gerçektir. Zira saf objektiflik biz insanlar için sadece bir temenni veya hayalden ibarettir.

[88] *Jewish War*, vii. 275.
[89] *Jewish War*, ii. 435; vii. 405.